

А. Є. Буряченко

**ФУНКЦІОНАЛЬНА ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЯ
ТА ВДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ БЮДЖЕТНИХ ВІДНОСИН**

Сучасна світова й вітчизняна фінансова наука вже не один рік намагається дослідити економічне підґрунтя моделі побудови бюджетної системи, визначити її переваги й недоліки. Так з'явилися моделі бюджетного унітаризму та бюджетного федералізму. Згодом вони були модернізовані та поєднали в собі риси кожної з них, що привело до утворення нових моделей — деволюції та функціональної децентралізації. У статті підкреслюється, що в економічній літературі немає чіткого й однозначного трактування понять “бюджетний унітаризм” та “бюджетний федералізм”, як і єдиної бюджетної класифікації, побудованої з урахуванням усіх аспектів бюджетних відносин, оскільки, з одного боку, кожна країна формує власну, іноді навіть унікальну бюджетну систему, з другого — можна виокремити групи країн, які мають схожі бюджетний устрій та бюджетну політику. На основі подібності підходів до регулювання міжбюджетних відносин і структури розподілу фінансових повноважень між центральними й місцевими органами влади здійснено групування країн, кожна з яких має відповідну форму побудови бюджетної системи. Вказано, що з моменту розроблення теорії бюджетного федералізму (середина ХХ ст.) структура світової економіки значно змінилася, як і способи взаємодії країн. Отже, ця теорія повинна бути модифікована з урахуванням нових реалій — глобалізації, урбанізації, інформаційної революції тощо. Враховуючи ці фактори, у статті обґрунтовано потребу в дослідженні фінансових зв'язків нового характеру між населенням регіону, місцевою й центральною владами та сформульовано низку рекомендацій щодо вдосконалення системи бюджетних відносин.

Ключові слова: бюджетна система, бюджетний федералізм, бюджетний унітаризм, деволюція, функціональна децентралізація, субсидіарність, макрофедералізм.

Табл. 2. Літ. 27.

А. Е. Буряченко

**ФУНКЦИОНАЛЬНАЯ ДЕЦЕНТРАЛИЗАЦИЯ
И УСОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ БЮДЖЕТНЫХ ОТНОШЕНИЙ**

Современная мировая и отечественная финансовая наука уже много лет стремится исследовать экономическое основание модели построения бюджетной системы, определить ее преимущества и недостатки. Так появились модели бюджетного унитаризма и бюджетного федерализма. В дальнейшем они были модернизированы и объединили в себе черты каждой из них, что привело к образованию новых моделей — деволюции и функциональной децентрализации. В статье подчеркивается, что в экономической литературе на сегодня нет четкой и однозначной трактовки понятий “бюджетный унитаризм” и “бюджетный федерализм”, как и единой бюджетной классификации, построенной с учетом всех аспектов бюджетных отношений, поскольку, с одной стороны, каждая страна формирует собственную, иногда даже уникальную бюджетную систему, с другой — можно выделить группы стран, которые имеют схожие структуру бюджетной системы и бюджетную политику. На основе подобия подходов к регулированию межбюджетных отношений и структуры распределения финансовых полномочий между центральными и местными органами власти осуществлено группирование стран, каждая из которых имеет соответствующую форму построения бюджетной системы. В статье указывается, что с момента разработки теории бюджетного федерализма (середина ХХ ст.) структура мировой экономики значительно видоизменилась, равно как и способы взаимодействия между странами. Следовательно, данная теория должна быть модифицирована с учетом новых реалий — глобализации, урбанизации, информационной революции. Учитывая эти

© Буряченко А. Є., 2014

факторы, в статье обоснована необходимость исследования финансовых связей нового характера между населением региона, местной и центральной властями и сформулирован ряд рекомендаций относительно совершенствования системы бюджетных отношений.

Ключевые слова: бюджетная система, бюджетный федерализм, бюджетный унитаризм, деволюция, функциональная децентрализация, субсидиарность, макрофедерализм.

Andrij Buriachenko

FUNCTIONAL DECENTRALIZATION AND IMPROVEMENT OF BUDGETARY RELATIONS

Current world and Ukrainian science tries to investigate economic background of budget system model and to define its advantages and disadvantages already during long period of time. The result was the budget unitarism and budget federalism models' development. Then they were modified and covered the features of both of them, and as result were renamed into devolution and functional decentralization models. The article defines that there is no one and clear definition of budget unitarism and federalism in the economic science, as well as the only budget classification built considering all the issues of budget relations. This situation stems from the fact that every country forms its own relevant or even unique budget system on one hand, as well as all the countries, which have similar budget establishment to some extent and implement similar budget policy could be splitted into some groups, on the other hand. On the base of similarity in the approaches to budget relationship regulation, powerful splitting structure between central and local authorities the author proposes the division of the countries into groups each of which has the relevant form of budget system establishment. The author highlights that since the budget federalism theory had been developed (mid of XX cent.), the structure of the world economy and the methods of countries' interrelations have been changed dramatically. So the given theory has to be revised and modified considering new factors: globalization, urbanization, informational revolution, etc. The article proves the necessity to investigate the new character of financial relationships between population of a particular region, local and central authorities. The list of recommendations concerning improvement of budget relationship system has been suggested.

Keywords: budget system, budget federalism, budget unitarism, devolution, functional decentralization, subsidiarity, macrofederalism.

JEL classification: H61, H76, H77.

Існує дві протилежні форми організації бюджетної системи країни — бюджетний унітаризм та бюджетний федералізм. Утім, у канонічному вигляді такі системи у світовій практиці зустрічаються рідко. Зазвичай бюджетна система країни містить елементи як унітаризму, так і федералізму.

Бюджетний унітаризм — це форма внутрішніх міжурядових фінансових відносин, основні принципи організації котрих визначає центральна влада. При цьому місцевій і регіональній владам, як правило, відводиться доволі пасивна роль. За умов бюджетного унітаризму центральна влада проводить активну політику забезпечення єдиних стандартів громадських послуг на всій території країни, вирівнює фіскальні дисбаланси [1].

Для характеристики багаторівневої системи органів публічної влади, в якій кожен рівень забезпечений власним бюджетом та діє в межах закріплених за ним бюджетних повноважень, використовують термін “федералізм”. Зазвичай він вживається для визначення відносин у федеративних державах, а останнім часом — також щодо країн, котрі за конституцією не є федераціями [2].

У науковій літературі цей процес дістав назву “бюджетний федералізм”. Зазначимо, що сучасна світова фінансова наука досить тривалий час намагається дослідити економічне підґрунтя бюджетного федералізму, визначити його переваги й недоліки, зокрема такі видатні західні вчені, як Ш. Бланкарт, Дж. Б'юкенен, Р. Вагнер, Р. Масгрейв, У. Оутс, А. Пікок, Г. Роузен, Ч. Тібу, Х. Циммерманн, Д. Шафріц [3—14]. В останнє десятиліття ряд вітчизняних учених теж присвятили свої праці дослідженню можливості використання принципів бюджетного федералізму в побудові бюджетної системи України, найбільш значущими з яких є наукові розвідки В. Андрущенко, Й. Бескида, І. Луніної, В. Федосова [15—18]. Так, В. Андрущенко та В. Федосов, проаналізувавши праці згаданих вище західних дослідників, дійшли висновку, що фінансові потоки, які рухаються бюджетними каналами, виконують роль могутнього доцентрового чинника, котрий консолідує регіони з різними фінансово-економічними потенціалами в єдиний державний організм і тим самим згуртовує націю. У системі бюджетного федералізму кожен адміністративно-територіальний бюджет окрім суто фінансового призначення набуває соціального, політичного й етнічного змісту, оскільки перетворює на співгромадян усіх, незалежно від величини фінансових внесків окремих етнічних, місцевих чи суспільних груп населення [18, с. 642—647].

Разом із зазначеними формами побудови бюджетної системи є моделі, які поєднують риси обох систем, — деволюція (*devolution*) та функціональна децентралізація (*functional decentralization*) [19].

Федералізм є як економічною, так і юридичною категорією, що визначає поділ повноважень між центральною й місцевою владами, причому жоден рівень влади не може отримати повноваження іншого. На противагу цьому, деволюція є формою розподілу бюджетних повноважень, за котрої влада нижчого рівня отримує більше повноважень від влади вищого рівня, а за потреби такі повноваження можуть бути повернені центральним органам влади. Форма побудови бюджетної системи, за якої центральні органи влади передають на місцевий (регіональний) рівень лише незначну частину повноважень або повноваження щодо певної сфери, наприклад соціальної, в літературі дістала назву “функціональна децентралізація”, або “регіоналізм”. Особливості різних форм побудови бюджетної системи наведені в табл. 1.

Розрізняють класичний, або координаційний, федералізм, за якого центральна й місцева влади порівняно незалежні та проводять власну бюджетну політику, та кооперативний федералізм, за котрого центральна та регіональна влади тісно співпрацюють.

Для координаційного федералізму характерні унікальність повноважень для кожного рівня влади, власні органи управління, податки та збори, тому потреба в кооперації між місцевою й центральною владами мінімальна. Кооперативному федералізму притаманні розподіл повноважень між центральною й субнаціональною владами, вплив центральної влади на діяльність

Таблиця 1. Особливості форм побудови бюджетної системи

Критерії	Федералізм	Деволуція	Функціональна децентралізація
Поділ влади на вищі й нижчі рівні	Так	Так	Так
Повноваження нижчих рівнів влади	Широкі	Широкі	Обмежені
Повноваження центральної влади	Обмежені	Широкі	Необмежені
Розподіл повноважень між рівнями влади	Закріплені конституцією	Закріплені відповідними законами	Немає розподілу повноважень
Країни-представники	США, Німеччина	Великобританія, Італія, Іспанія	Франція, донедавна Італія

Джерело: Keating M. Federalism and the balance power of European states / Paper prepared for Sigma, 2007 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.oecd.org/site/sigma/publicationsdocuments/37890628.pdf>.

нижчих рівнів влади через законодавство та розподіл фінансових ресурсів, розподіл податків між рівнями влади, представництво нижчих рівнів влади в законодавчій владі, і, отже, є велика потреба у співробітництві та кооперації зусиль усіх рівнів влади. Прикладом координаційного федералізму є бюджетна система США, а кооперативного — Німеччини.

Бюджетний федералізм існує у вигляді різних форм і моделей, що адаптовані до економічної системи, адміністративно-територіального устрою певної країни, етнічного складу її населення тощо. Зазвичай виокремлюють внутрішньодержавний, асиметричний, кооперативний, бюрократичний, двосторонній, виконавчий та інші, обумовлені національними особливостями, різновиди федералізму. При цьому найпоширенішими вважаються такі форми бюджетного федералізму, як децентралізований і кооперативний [1].

В економічній літературі немає чіткого й однозначного трактування бюджетного унітаризму та федералізму, як і єдиної бюджетної класифікації, котра враховувала б усі аспекти бюджетних відносин. Це пов'язано з тим, що, з одного боку, кожна країна формує власну, можна сказати, унікальну бюджетну систему, з другого — можна виокремити групи країн, які мають схожі бюджетний устрій та бюджетну політику. У табл. 2 наведено групування країн, що ґрунтується на методології ОЕСР [20].

О. Чугріна використовує класифікацію субнаціональних систем, в основу якої покладено спосіб розподілу владних повноважень та взаємодії різних рівнів влади [21]:

1) *інтегровані системи*, найбільше повноважень у яких мають центральні органи влади. Регіональні й місцеві органи влади контролюються представниками центральної влади. Для протидії місцеві органи влади представлені чиновниками, що обираються на місцевому рівні. Наприклад, деякі елементи інтегрованої системи, котра існувала у Франції до реформ 1980-х років, присутні в Нідерландах, Італії, Туреччині й Португалії;

Таблиця 2. Основні форми побудови бюджетних систем у світі

Країни-представники	Характеристика групи
<i>Перша група</i>	
Федеративні держави — Австралія, Канада і США; унітарні — Великобританія та Японія	Значна самостійність регіональної й місцевої влад, що спирається на широкі податкові повноваження
<i>Друга група</i>	
Країни Північної Європи: Данія, Норвегія, Швеція й Фінляндія	Широкі повноваження регіональної влади щодо соціальної сфери, зокрема фінансування соціальних витрат
<i>Третя група</i>	
Федеративні держави Західної Європи: Австрія, Німеччина та Швейцарія	Істотна автономність бюджетів різного рівня в поєднанні з розвиненою системою їх взаємодії та співробітництва
<i>Четверта група</i>	
Бельгія, Франція, Греція, Італія, Нідерланди, Португалія та Іспанія	Низький рівень автономності місцевих бюджетів, залежність від центрального бюджету

Джерело: Буряченко А. Є. Бюджетний федералізм як принцип побудови фінансів місцевого самоврядування в розвинутих країнах / А. Є. Буряченко // Вчені записки. — 2009. — Вип. 11. — С. 83—89.

2) *дуальні системи*, де місцеві органи влади є виборними та наділені широкими повноваженнями. При цьому представники центральної влади можуть контролювати діяльність субнаціональних утворень, накладаючи обмеження правового й фінансового характеру. Вважається типовою для Великобританії;

3) *системи розщепленої ієрархії*, де місцеві й регіональні органи влади мають значну автономію, проте й центральна влада може мати істотний юридичний і фінансовий вплив на місцеве самоврядування. Певні сфери контролюються центральною владою, а на деяких ділянках повноваження передані місцевим органам влади. Розщеплена ієрархія поєднує елементи інтегрованої й дуальної систем. Вона застосовується в північних країнах (Данії, Фінляндії, Норвегії та Швеції), а також у окремих країнах Центральної Європи, в Чехії та Угорщині.

Протягом останніх років макрофедералізм виступає однією з провідних форм державного управління та побудови системи міжбюджетних відносин, яка допомагає підвищити ефективність функціонування бюджетної системи та зробити суспільні послуги, що надаються урядами країн, ближчими до їх безпосередніх одержувачів.

Ідея макрофедералізму базується на двох твердженнях: гіпотезі про мобільність громадянина Ч. Тібу [11] та теоремі децентралізації У. Оутса [22]. Ч. Тібу застосовує до урядів теорію ринкової конкуренції: подібно до того, як конкуренція між виробниками дає змогу утримувати низькі ціни для споживачів, влада буде ефективнішою, тобто в більшому масштабі та якісніше надаватиме суспільні блага, збираючи на їх фінансування нижчі податки, коли між субнаціональними утвореннями існуватиме конкуренція. Житель певної території може висловлювати свої побажання (про кількість і види суспільних благ, що, на його думку, мають надаватися державою, та про рівень оподаткування — ціна, котру він готовий заплатити за суспільні блага) шляхом голосування

за політичну силу, яка, за ідеєю, і представлятиме його інтереси. Але громадяни можуть голосувати тільки на одній території, а партії, котрі мають владу, можуть обмежити його у виборі бажаної політики. Проте “мобільний громадянин” голосує, так би мовити, ногами, змінюючи місце проживання, якщо його не задовольняє система оподаткування, якість надання суспільних послуг і політика місцевої влади. Це стимулює останню до ефективнішого ведення місцевого господарства.

Гіпотеза Тібу про переваги міжурядової конкуренції веде до розмежування повноважень між центральною й місцевою владами, тобто принципу субсидіарності. Цей принцип дуже вдало окреслює одну з основних ідей макрофедералізму: рішення в державі повинні прийматися на найнижчому можливому рівні, а верхні ланки управління мають вдаватися до будь-яких дій тільки в тому разі, якщо вони будуть ефективнішими за відповідні дії нижніх ланок [23].

Принцип субсидіарності був домінантним при створенні Європейського Союзу та є одним із основних положень Європейської хартії про місцеве самоврядування [24]. Він може реалізовуватись у двох формах [25]:

1. Захист повноважень нижніх ланок управління від втручання верхніх. Ця форма допускає управлінські вертикалі, але забороняє наскрізне керування зверху вниз, тобто перебирання верхніми ланками повноважень нижніх. Повноваження, таким чином, розподіляються знизу вверху за залишковим принципом: верхнім ланкам передаються тільки ті з них, котрі залишилися нерозподіленими після визначення повноважень нижніх.

2. Децентралізація влади. За цієї форми верхні ланки отримують від нижніх обмежене коло функцій та діють із ними фактично на одному рівні. Децентралізація влади ілюструється діяльністю окремих федеративних утворень. Наприклад, федеральний центр може отримати повноваження щодо зовнішньої політики й безпеки, однак при цьому не мати повноважень щодо соціально-економічного життя суб'єктів федерації. Або, приміром, Європейська комісія, навпаки, має широкі повноваження щодо керування спільними ринками ЄС (окрім виробництва оборонної продукції), однак зовнішня політика та безпека залишаються прерогативою національних урядів. Показово, що Європейська комісія представлена в деяких міжнародних організаціях разом із окремими членами ЄС, тобто в цьому разі суб'єкти федерації та федеральний центр виступають як рівні [25].

Принцип субсидіарності покладений в основу побудови вітчизняної бюджетної системи, що констатується в Бюджетному кодексі України, але не реалізований на практиці. Система міжбюджетних відносин має чітку вертикальну структуру. Регіони через відсутність доступу до фінансових ресурсів (їхні власні доходи становлять незначну частку в дохідній частині місцевих бюджетів) не можуть самостійно визначати параметри соціально-економічного

розвитку та приймати незалежні управлінські рішення. Це свідчить про формальний характер повноважень, які надаються місцевим органам влади, а отже, їх неспроможність виконувати покладені на них функції.

В економічній літературі підтвердженням принципу субсидіарності є теорема децентралізації Оутса, згідно з якою за відсутності економії від централізації управління бюджетна система має бути децентралізованою. Таким чином, для того щоб гіпотеза Тібу працювала, бюджетна політика повинна бути децентралізованою, а фактори — мобільними.

Однією з основних функцій держави є забезпечення громадян, незалежно від місця їх проживання, певним комплексом гарантованих законодавчо прав і суспільних благ. Ефективність їх надання впливає на задоволеність громадян державною політикою та навіть має значний вплив на стабільність у країні загалом. Адже нерівномірний розподіл суспільних благ і послуг може породжувати сепаратистські настрої в суспільстві, причому як у найбагатших регіонах, так і в найбідніших.

Більшість цих гарантованих прав, особливо стосовно соціальних гарантій, можуть бути надані тільки на місцевому рівні. Але стандарти їх надання регламентуються на законодавчому рівні. Таким чином постає проблема так званих нефінансованих мандатів, тобто не в повному обсязі профінансованих делегованих повноважень. У масштабі країни це явище набуло загрозливих масштабів, завдаючи найбільшого удару місцевим бюджетам, котрі є кінцевою ланкою системи бюджетного перерозподілу ресурсів.

Запровадження принципів децентралізації як форми організації бюджетної системи могло б розв'язати окреслену проблему. Безперечно, органи державної влади мають забезпечувати загальні інституційні умови для гідного життя населення, а не перекладати відповідальність на місцеві органи влади. З огляду на це, доцільно надати регіонам можливість приймати рішення більш самостійно, спираючись на власні фінансові ресурси, передбачивши вдосконалення механізму перерозподілу податкових доходів між державним і місцевими бюджетами.

А. Шах виокремлює два ключових фактори, що змінюють характер взаємодії країн як між собою, так і всередині кожної з них, — глобалізацію та інформаційну революцію [26, с. 11]. Ці сили породжують, на перший погляд, парадоксальні тенденції, а саме: локалізацію управління (широка економічна автономія регіонів усередині країни) та утворення глобальних управлінських структур (наднаціональні утворення — конфедерації). Учений визначає поняття “глокалізація” (*glocalization*) як синтез трьох складових: вплив глобалізації та інформаційної революції на урядові структури, власне макрофедералізм і децентралізоване місцеве управління. Близьким до нього за значенням є поняття “парадипломатія” (*paradiplomacy*) — система міжнародних зв'язків субнаціональних (місцевих, регіональних) органів влади.

На сьогодні неможливо розглядати макрофедералізм поза межами цих понять, оскільки глобалізація та інформатизація суспільства мають усеохоплюючий характер, що спричинило зміни в економічних системах практично кожної країни світу. У контексті цього А. Шах стверджує: “Глобалізація та інформаційна революція викликають безперервну перебудову в структурі повноважень у межах країн і поза ними, що означає, що всі держави на даний момент є федеральними, тобто всі економічні відносини між урядами дедалі більше набувають федерального або конфедерального характеру” [26, с. 13].

Глобалізація тісно пов’язана ще з одним явищем, притаманним сучасному суспільству, — урбанізацією. Вивчаючи процес глобалізації, неважко помітити, що часто ми маємо справу не з певною кількістю країн, а з мережею найбільших міст, які взаємодіють між собою більше, ніж кожен зі своєю країною [27, с. 20]. Їх називають світовими (*world city*). Головним критерієм при класифікації виступає не розмір міста чи кількість туристів, котрі його відвідують, а наявність великої кількості зв’язків із зовнішнім світом. Отже, якщо подивитися на геополітичну карту світу під таким кутом, ми побачимо не просто окремі країни, а країни плюс міста, котрі в міжнародній економіці можуть мати рівнозначний вплив. Також варто зауважити, що дуже часто світові міста не обмежені територіальними рамками певного муніципального утворення; оскільки такі економіко-культурні центри дуже швидко розвиваються та збільшуються, прилеглі території, хоч формально й не входять до складу міста, фактично є його частиною. Прикладами таких міст є Франкфурт, Лондон, Токіо. Цілком логічно, що міста, які мають чималий вплив на світову економіку, самі обиратимуть стратегію свого розвитку, котра може не збігатися з національною або навіть їй суперечитиме, а отже, розподілятимуть доходи й видатки, що акумулюються в їхніх бюджетах, самостійно.

Як показує світова практика, бюджетний федералізм, за умови правильно й гармонійно побудованої системи розподілу компетенцій, прав і обов’язків між різними рівнями бюджетної системи, є досить прогресивною та ефективною формою організації публічних фінансів, котру частково або в повному обсязі можуть використовувати як федеративні, так і унітарні країни. Разом із тим від часу впровадження політики децентралізації, по-перше, в кожній країні накопичився певний негативний досвід у сфері реалізації управлінських рішень; по-друге, на економіку (на наднаціональному, національному й субнаціональному рівнях) діють такі фактори, як глобалізація, урбанізація та інформатизація, що принципово змінює характер взаємодії та структуру взаємозв’язків між населенням певного регіону, місцевою й центральною владою.

Зазвичай дослідники макрофедералізму не приділяють великої уваги негативним ефектам розподілу фінансових ресурсів, адже вважається, що ця система, навпаки, дозволяє їх гармонізувати. Утім, публічне управління,

побудоване на принципах макрофедералізму, може спричинити певні негативні ефекти, зокрема:

— негативні ефекти розподілу — децентралізація може знизити ефективність розподілу ресурсів шляхом гіперболізації впливу відмінностей у пререференціях населення на політику місцевих органів влади, що начебто реалізуються через систему місцевих виборів;

— негативні ефекти перерозподілу — фіскальна децентралізація не завжди забезпечує ефективний перерозподіл ресурсів. Яскравим прикладом такого дисбалансу може бути слабка кореляція між податками, котрі сплачуються окремими категоріями населення певного регіону, й кількістю та якістю суспільних благ;

— загроза дестабілізації макроекономічної ситуації — субнаціональні утворення не зацікавлені в підтриманні стабільності в контексті всієї країни. Місцеві запозичення також можуть набувати загрозливих масштабів та негативно впливати на економічну безпеку й стабільність на національному рівні.

З огляду на зазначене та рекомендації ОЕСР, сформулюємо низку рекомендацій щодо вдосконалення системи бюджетних відносин:

- Стабільна економіка та ефективна фіскальна система можуть полегшити перехід до децентралізованої системи міжбюджетних відносин. Перебудова бюджетної системи потребує чималих фінансових ресурсів на адміністративні витрати, на вирівнювання фіскальних дисбалансів, які спочатку, поки система не стабілізується, можуть набувати загрозливих масштабів. Ідеї макрофедералізму базуються на принципі фіскальної автономності місцевих бюджетів, що буде неможливим, якщо система податків і зборів та податковий менеджмент є неефективними на національному рівні.

- Масштабній реформі мають передувати часткові реформи та пілотні проекти в цій сфері. Врахувати наслідки всіх екзогенних і ендегенних факторів, що впливають на країну та її окремі регіони, неможливо. З метою виявлення перешкод і негативних ефектів, які можуть знизити результативність реформ, потрібно здійснити попередні експериментальні проекти з метою вдосконалення бюджетної стратегії країни.

- У процесі реформування потрібно забезпечити безперешкодні тристоронні комунікації між представниками суспільства, органами місцевої й центральної влади. Суспільство та влада повинні постійно вести діалог, що допоможе підвищити популярність реформ серед населення, а влада зможе врахувати думку громадськості при розробленні бюджетної політики. Усе це сприятиме зниженню соціальної напруги в суспільстві, яка є неминучою в періоди структурних масштабних трансформацій.

Список використаних джерел

1. Бюджетна система : підручник / за наук. ред. В. М. Федосова, С. І. Юрія. — К. : ЦУЛ ; Т. : Екон. думка, 2012. — 871 с.

2. Фінанси: курс для фінансистів : навч. посіб. / за ред. В. І. Оспішева. — К. : Знання, 2008. — 567 с.
3. *Бланкарт Ш.* Державні фінанси в умовах демократії. Вступ до фінансової науки / Ш. Бланкарт ; за ред. В. М. Федосова ; пер. з нім. — К. : Либідь, 2000. — 654 с.
4. *Buchanan J. M.* Public Finance and Public Choice: Two Contrasting Visions of the State / J. M. Buchanan, R. A. Musgrave. — Cambridge (Mass.) ; London : The MIT Press, 2000. — IX, 272 p.
5. *Wagner R. E.* The Fiscal Organization of American Federalism / R. E. Wagner. — Chicago : Chicago University Press, 1971. — VII, 119 p.
6. Classics in the Theory of Public Finance / ed. by R. A. Musgrave, A. T. Peacock. — London : Macmillan ; N. Y. : St. Martin's Press, 1967. — XIX, 244 p.
7. *Musgrave R. A.* The Theory of Public Finance. A Study in Public Economy / R. A. Musgrave. — N. Y. : McGraw-Hill Book Company, 1959. — XVII, 628 p.
8. *Oates W. E.* Fiscal Federalism / W. E. Oates. — N. Y. : Harcourt Brace Jovanovich, 1972.
9. *Oates W. E.* An Essay on Fiscal Federalism / W. E. Oates // Journal of Economic Literature. — 1999. — Vol. 37, No. 3, September. — P. 1120—1149.
10. *Rosen H. S.* Public Finance / H. S. Rosen. — Boston : McGraw-Hill, 1995. — XXX, 623 p.
11. *Tiebout Ch. M.* A Pure Theory of Local Expenditure / Ch. M. Tiebout // Journal of Political Economy. — 1956. — Vol. 64, No. 5, October. — P. 416—424.
12. *Циммерманн Х.* Муниципальные финансы : учебник / Х. Циммерманн ; пер. с нем. — М. : Дело и Сервис, 2003. — 352 с.
13. *Jones M.* Local governments / M. Jones // International Encyclopedia of Public Policy and Administration. Vol. 3 / ed. in chief J. M. Shafritz. — Boulder : Westview, 1998. — P. 1295—1300.
14. *Power J.* Decentralization / J. Power // International Encyclopedia of Public Policy and Administration. Vol. 2 / ed. in chief J. M. Shafritz. — Boulder : Westview, 1998. — P. 633—635.
15. *Андрущенко В. Л.* Фінансова думка Заходу в ХХ столітті (теоретична концептуалізація і наукова проблематика державних фінансів) / В. Л. Андрущенко. — Л. : Каменяр, 2000. — 305 с.
16. *Бескид Й. М.* Теоретичні засади бюджетної децентралізації: нормативна та позитивна теорія бюджетного федералізму / Й. М. Бескид // Світ фінансів. — 2007. — № 4 (13). — С. 116—122.
17. *Луніна І. О.* Державні фінанси України у перехідний період / І. О. Луніна. — Х. : Форт, 2000. — 296 с.
18. Бюджетний менеджмент : підручник / В. Федосов, В. Опарін, Л. Сафонова та ін. ; Київ. нац. екон. ун-т ; за заг. ред. В. Федосова. — К., 2004. — 864 с.
19. *Keating M.* Federalism and the balance power of European states / M. Keating ; prepared for Sigma, 2007 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.oecd.org/site/sigma/publicationsdocuments/37890628.pdf>.
20. *Буряченко А. Є.* Бюджетний федералізм як принцип побудови фінансів місцевого самоврядування в розвинутих країнах / А. Є. Буряченко // Вчені записки. — 2009. — Вип. 11. — С. 83—89.
21. *Чугріна О. Р.* Європейські субнаціональні системи: модернізація та інтеграція / О. Р. Чугріна // Наукові праці. — 2010. — Вип. 127. — Т. 140 / Історія. —

С. 96—99 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://lib.chdu.edu.ua/pdf/naukpraci/history/2010/140-127-18.pdf>.

22. *Oates W. E. Searching for Leviathan: An Empirical Study / W. E. Oates // The American Economic Review.* — 1985. — Vol. 75, No. 4, September. — P. 748—757.

23. Subsidiarity // EU Glossary [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://europe.eu.int/scadplus/glossary/subsidiarity_en.htm.

24. Європейська хартія місцевого самоврядування від 15 жовтня 1985 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_036.

25. *Їжак О.* Принцип субсидіарності ЄС і межі його застосування в Україні / *О. Їжак* [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.db.niss.gov.ua/docs/polmil/185.htm>.

26. *Macrofederalism and Local Finance / ed. by A. Shah ; The International Bank for Reconstruction and Development.* — The World Bank, 2008. — 338 p.

27. Лекції по економіке города и муниципальному управлению / под ред. А. С. Пузанова. — М. : Фонд “Институт экономики города”, 2004. — 340 с.